

بررسی تاثیر کیفیت حسابرسی بر فرصت سرمایه گذاری شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

دکتر زهره حاجیها*

علی قانع**

چکیده:

هدف این تحقیق بررسی تاثیر کیفیت حسابرسی بر فرصت سرمایه گذاری در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. در این تحقیق برای سنجش کیفیت حسابرسی از سه معیار اندازه ی حسابرس، دوره تصدی حسابرس و تخصص حسابرس در صنعت و برای فرصت سرمایه گذاری از معیار نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری داری ها استفاده شده است. با استفاده از اطلاعات صورت های مالی و قیمت های سهام ۵۶ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۱ و با بهره گیری از روش تجزیه و تحلیل رگرسیون خطی چند متغیره، به کمک نرم افزار Eviews، نتایج تحقیق نشان داد که بین اندازه ی حسابرس و دوره تصدی حسابرس با فرصت سرمایه گذاری رابطه مثبت و معنا داری وجود دارد. همچنین نتایج این تحقیق نشان داد بین تخصص حسابرس با فرصت سرمایه گذاری در بازار سرمایه ایران رابطه ی معنا داری وجود ندارد. **کلیدواژه ها:** کیفیت حسابرسی، فرصت سرمایه گذاری، اندازه موسسه حسابرسی، تخصص حسابرس در صنعت، تداوم انتخاب حسابرس.

* استادیار حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شرق (نویسنده مسئول)
Z_hajiha@yahoo.com

** کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک

۱- مقدمه

وجود حسابرسان با کیفیت بالا در شرکت‌های با امکانات سرمایه‌گذاری زیاد، می‌تواند اهمیت بیشتری نسبت به سایر شرکت‌ها داشته باشد. به این دلیل که این شرکت‌ها از ریسک کنترل و ریسک حسابرسی بالاتری برخوردارند (تی شی و همکاران ۲۰۰۱). بنابراین، به احتمال بیشتری نسبت به شرکت‌های با فرصت سرمایه‌گذاری کمتر، متقاضی حسابرسی با کیفیت بالا هستند. از طرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری موفق باعث افزایش سودآوری و افزایش ثروت سرمایه‌گذار می‌شود به دلیل وجود محدودیت در منابع مالی و تمایل سرمایه‌گذاران به استفاده بهینه از فرصت سرمایه‌گذاری و اهمیت حرفه حسابرسی در ارائه خدمات اطمینان بخشی انتظار می‌رود افراد با مطالعه درست فرصت‌های سرمایه‌گذاری تا آنجایی که ممکن است از اشتباهات جلوگیری کرده و آگاهانه تصمیم‌گیری نمایند (مجتهدزاده و آقایی، ۱۳۸۳، ۵۴). برخی مطالعات نشان می‌دهد که مناسبترین معیار برای نشان دادن فرصت سرمایه‌گذاری یک شرکت، نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری دارایی‌ها می‌باشد که همبستگی بالایی با نسبت Q توپین دارد.

محققان از معیارهایی برای تمایز میان موسسات حسابرسی استفاده می‌نمایند. اندازه موسسات حسابرسی کننده، قدمت و نام تجاری موسسات از معیارهای متمایزکننده کیفیت موسسات حسابرسی می‌باشد. یعنی موسسات بزرگتر و همچنین موسساتی که دارای نام تجاری مشهورتری نسبت به موسسات دیگر هستند دارای کیفیت کاری بالاتری هستند، زیرا موسسات حسابرسی که از اندازه بزرگتری برخوردارند مشتریان بیشتری نسبت به سایر موسسات حسابرسی دارند، لذا دلیلی نمی‌بینند که با تقلب و پایین آوردن کیفیت حسابرسی دنبال خشنود کردن مشتریان خود یا پیدا کردن مشتریان جدید باشند. به همین دلیل این نوع موسسات سعی می‌کنند کیفیت حسابرسی خود را در بالاترین سطح نگه دارند، در نتیجه اگر شرکت حسابرسی‌شونده دارای هرگونه ایراد و خطایی باشد شرکت حسابرسی‌کننده به راحتی از آن نخواهد گذشت و بر روی اظهار نظر حسابرسی تاثیر خواهد گذاشت (ابراهیمی کردلر، ۱۳۸۷، ۷۵).

۲- بیان مساله

دردنیای صنعتی امروز وجود اطلاعات مالی قابل اتکا از اهمیت حیاتی برخوردار است. اقتصاد بسیاری از کشورها در کنترل شرکت‌های سهامی بزرگی قرار دارد که سرمایه‌مورد نیاز خود را از میلیون‌ها سرمایه‌گذار تامین کرده‌اند. سرمایه‌گذاران که پس‌اندازهای خود را در اختیار شرکت‌های سهامی قرار داده‌اند با توجه به صورت‌های مالی سالانه یا فصلی که توسط شرکت‌ها انتشار می‌یابد از استفاده درست و موثر وجوه سرمایه‌گذاری شده خود اطمینان حاصل می‌کنند، اطلاعات منعکس در صورت‌های مالی زمانی برای استفاده‌کنندگان مفید و موثر است که از ویژگی‌های کیفی لازم برخوردار باشد. یکی از ویژگی‌های کیفی اطلاعات مالی، قابلیت اعتماد است. اطلاعات مالی

هنگامی قابل اعتماد و اتکاست که آثار مالی معاملات و سایر رویدادهای مالی به گونه‌ای بیطرفانه اندازه گیری شده و نتایج اندازه گیری‌ها معتبر و قابل تایید مجدد باشد. حساسی گزارش‌های مالی باعث ارتقای کیفیت آنها می‌گردد و کیفیت بالای حساسی بر این مهم می‌افزاید. از سوی دیگر فرصت سرمایه‌گذاری یک شرکت، نسبتی است که توانایی یک شرکت را برای بکارگیری سودآور سرمایه جذب شده نشان می‌دهد و یکی از معیارهای مهم ارزیابی عملکرد شرکت می‌باشد. مناسبترین معیار برای نشان دادن فرصت سرمایه‌گذاری یک شرکت نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری دارایی‌ها می‌باشد که همبستگی بالایی با نسبت Q توبین دارد. نسبت Q توبین توسط پروفیسور جیمز توبین^۱ در تجزیه و تحلیل‌های اقتصاد کلان به منظور پیش‌بینی آینده فعالیت‌های سرمایه‌گذاری به وجود آمد. زمانی که نسبت Q توبین بزرگتر از یک باشد نشان‌دهنده این است که سرمایه‌گذاری در دارایی‌ها، ایجادکننده درآمدهایی است که ارزش بیشتر از مخارج سرمایه‌ای را بوجود می‌آورد و زمانی که این نسبت کوچکتر از یک باشد بدین معنی است که سرمایه‌گذاری در دارایی‌ها رد می‌شود و بازدهی چندانی ندارد. بنابراین میتوان انتظار داشت که با افزایش کیفیت حساسی، سرمایه‌گذاران و اعتبار دهندگان به کیفیت گزارشگری مالی اعتماد بیشتری کرده و منابع بیشتر و آسان‌تر برای انجام فرصت‌های سرمایه‌گذاری جذب خواهد شد. در این تحقیق، به طور مشخص، به بررسی رابطه میان کیفیت حساسی و فرصت سرمایه‌گذاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته می‌شود. هدف این پژوهش ارزش و اعتبار بخشیدن به فرضیه‌های پژوهش با استفاده از روش‌های ذکر شده در آن است، با توجه به اینکه تحلیل گران مالی و شرکت‌های سرمایه‌گذار به عنوان عوامل اصلی بازار سرمایه محسوب می‌شوند، شرکت‌های سرمایه‌گذاری، تحلیل گران بازار سرمایه و کارگزاران بورس اوراق بهادار و تدوین کنندگان استانداردهای حسابداری و حساسی بعنوان اصلی‌ترین کاربران این پژوهش محسوب می‌شوند.

۳- سوال اصلی تحقیق

برای دستیابی به هدف اصلی تحقیق سوال این تحقیق به شرح زیر طراحی شده است: چه رابطه‌ای بین کیفیت حساسی و فرصت سرمایه‌گذاری وجود دارد؟

۴- مبانی نظری تحقیق

۴-۱) مفهوم کیفیت حساسی

یک تعریف متداول از کیفیت حساسی به وسیله‌ی دی آنجلو^۲ (۱۹۸۱) ارائه شده است. او کیفیت حساسی را ارزیابی و استنباط بازار از احتمال توانایی حساسی در کشف تحریف‌های با اهمیت در صورت‌های مالی و یا سیستم حسابداری صاحبکار و گزارش تحریف‌های با اهمیت کشف

- 1- Jamse Tobine
- 2- De Angelo

شده، تعريف کرده است. احتمال اينکه حسابرسي تحريف‌هاي با اهميت را کشف کند، به شايستگي حسابرسي و احتمال اينکه حسابرسي تحريف‌هاي با اهميت کشف شده را گزارش کند، به عنوان استقلال حسابرسي تعبير شده است. با وجود اين که تعريف دي آنجلو براي حسابرسي صورت‌هاي مالي مناسب است، اما ميتواند ساير انواع حسابرسي‌ها را نيز در بر گيرد (حساس يگانه و آذينفر، ۱۳۸۹). در اين تحقيق، به منظور ارزيابي کيفيت حسابرسي از سه شاخص اندازه مؤسسه حسابرسي، تخصص حسابرسي در صنعت و دوره تصدي حسابرسي استفاده شده است. آدام و گوپال^۱ (۲۰۰۶) در تحقيق با عنوان "مجموعه فرصت سرمايه‌گذاري و متغيرهاي نماينده آن" به بررسي متغيرهاي نشان دهنده فرصت‌هاي سرمايه‌گذاري پرداختند و نتيجه‌گيري کردند که: "نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری دارائيها عملکرد بهتری از ساير متغيرهاي نماينده فرصت سرمايه‌گذاري دارد. اين نسبت همچنين بالاترين محتوای اطلاعاتی در رابطه با فرصت سرمايه‌گذاري را دارد و کمترین تأثير را از فاکتورهاي ديگر می پذيرد.

۲-۴) اندازه مؤسسه حسابرسي

از ديده‌گاه حسابرسان، اندازه‌ی مؤسسه‌ی حسابرسي یکی از ويژگيهايی است که بر کيفيت حسابرسي اثر دارد. ديآنجلو (۱۹۸۱) معتقد است که مؤسسات حسابرسي بزرگتر، خدمات حسابرسي با کيفيت بالاتر ارايه ميکنند، زيرا علاقه مند هستند که شهرت بهتری در بازار کار به دست آورند و به دليل اينکه تعداد مشتريان آنان زياد است، نگران از دست دادن مشتريان خود نيستند. تصور بر اين است که چنين مؤسساتي به دليل دسترسي به منابع و امکانات بيشتري براي آموزش حسابرسان خود و انجام آزمونهاي مختلف، خدمات حسابرسي را با کيفيت بالاتري ارايه ميکنند. باود و ويلکينز^۲ (۲۰۰۴) دو پژوهشگر بلژيکی اثرهاي اندازه مؤسسه حسابرسي را بر کيفيت حسابرسي در بازار بلژيک به آزمون گذاشتند و براي اندازه حسابرسي فرعي‌هايی چون سهم بازار حسابرسي، تعداد صاحبکاران مؤسسه حسابرسي و ... قرار دادند. درنهايت نتايج پژوهش‌هاي ايشان نشان داد، رابطه معناداري بين اندازه حسابرسي و کيفيت حسابرسي وجود ندارد.

۲-۴) تخصص حسابرسي در صنعت

تحقيقات اخير بيانگر اين است که بين نوع صنعت مورد تخصص حسابرسي و کيفيت گزارش حسابرسي رابطه مثبتی وجود دارد. به بيان ديگر، حسابرساني که در صنعت مورد نظر تخصص دارند به دليل داشتن توانايی بيشتري در شناسايی و برخورد با مشکلات ويژه آن صنعت ميتوانند حسابرسي را با کيفيت بالاتري انجام دهند. افزون بر اين، هر قدر مؤسسه‌ی حسابرسي تجربه بيشتري در صنعت خاصی کسب کند، به دليل ايجاد شهرت مثبت، علاقه بيشتري به ارائه خدمات حسابرسي با کيفيت برتر پيدا می کند (دان^۳ و همکاران، ۲۰۰۰).

1- Adam & Goyal

2- Bauwhede HV, Marleen Willekens

3- Dunn et al

جنگینز^۱ و همکاران به بررسی تأثیر حسابرسان متخصص صنعت بر کاهش کیفیت سود در اواخر دهه ۱۹۹۰ پرداختند؛ بدین صورت که آیا حسابرسان متخصص صنعت در قطع نمودن کاهش کیفیت سود موجود در اواخر دهه ۱۹۹۰ نقشی داشته‌اند؟ یافته‌های تحقیق آن‌ها بیانگر افزایش معنادار در میزان اقلام تعهدی اختیاری و کاهش معنادار در ضرایب واکنش سود بود که این یافته‌ها به منزله کاهش کیفیت سود در طی این دوره است، اما افزایش در اقلام تعهدی اختیاری و کاهش در ضرایب واکنش سود برای شرکت‌هایی که از حسابرسان متخصص صنعت استفاده می‌کردند، کمتر از سایر شرکت‌ها بود.

۴-۴) دوره تصدی حسابرسان

استقلال اساس و روح حسابرسی است و حسابرسی، بدون استقلال هیچ ارزشی ندارد. اعتماد مردم و بازار سرمایه به حسابرسان به واسطه استقلال وی است، لذا عوامل تهدید کننده استقلال باید همواره مورد بررسی قرار گیرند. در این خصوص یکی از زمینه‌هایی که طی چند دهه اخیر همواره مورد بحث و بررسی قرار گرفته، مدت تصدی حسابرسان است (میرزا^۲ و همکاران، ۲۰۰۳). سجادی و همکاران (۱۳۸۹)، به سه دلیل استدلال می‌کند دوره تصدی حسابرسان سبب کاهش استقلال و کیفیت حسابرسی می‌شود:

اول، اینکه ماهیت کار حسابرسی به گونه‌ای است که ارتباط مداوم حسابرسان با مدیریت واحد مورد رسیدگی را ایجاد می‌کند. رابطه‌ی بلندمدت حسابرسان با صاحبکار ممکن است باعث نزدیکی بیش از حد حسابرسان به مدیریت صاحبکار شده و یک رابطه‌ی صمیمانه بین آنها به وجود آورد. این رابطه‌ی صمیمانه ممکن است موجب شود تا حسابرسان از تحریفات کشف شده حین کار حسابرسی چشم‌پوشی کند و یا حتی در سطحی وسیع‌تر باعث تبانی بین حسابرسان و مدیریت صاحبکار شود که این موضوع استقلال حسابرسان را خدشه‌دار کرده و باعث کاهش کیفیت حسابرسی شود.

دوم، اینکه دوره تصدی حسابرسان، موجب یکنواختی و تکراری شدن کار حسابرسی برای حسابرسان می‌شود و این موضوع باعث کاهش صلاحیت حرفه‌ای حسابرسان می‌شود. از سوی دیگر، در اثر تعامل طولانی‌مدت مدیریت و کارکنان با حسابرسان، آنان با خصوصیات شخصی و کاری حسابرسان آشنا شده و با سوء استفاده از این آشنایی می‌توانند دست به تخلف بزنند.

سوم، اینکه تمایل به داشتن درآمد در درازمدت از محل حق الزحمه‌ی حسابرسی، ممکن است باعث شود تا حسابرسان برای ابقا در سمت خود، رضایتمندی صاحبکار را به عنوان یکی از عوامل مؤثر بر تصمیم‌گیری‌های خود در نظر گیرد.

البته کمران^۳ (۲۰۰۵) اثر دوره تصدی حسابرسان بر کیفیت حسابرسی را از منظر دیگری بررسی نموده است. وی استدلال می‌کند دوره تصدی حسابرسان موجب می‌شود تا حسابرسان به مرور دانش خاص بیشتری را کسب کند، که این موضوع باعث افزایش صلاحیت حرفه‌ای حسابرسان و افزایش کیفیت حسابرسی می‌شود.

1- Jenkins et al

2- Myers et al

3- Cameran

۵-۴) تاثیر کیفیت حسابرسي بر فرصت سرمايه‌گذاري

پرداختن به کیفیت حسابرسي و فرصت سرمايه‌گذاري از جنبه‌هاي با اهميت است که ارتباط بين کیفیت حسابرسي و فرصت سرمايه‌گذاري را بيان می‌کند و به سرمايه‌گذاران بالقوه اين امکان را می‌دهد تا بتوانند در سبدي از سهام سرمايه‌گذاري کنند تا بيشتريين بازده را با توجه به سطح ريسک پذيرشان انجام دهند. کيم لای^۱ (۲۰۰۲) در پژوهشي با عنوان "فرصت سرمايه‌گذاي و کیفیت حسابرسي" به بررسی رابطه بين فرصت سرمايه‌گذاري و کیفیت حسابرسي پرداخته و نتیجه‌گيري کرده است که شرکت‌هاي دارای فرصت سرمايه‌گذاي بالا که ۵ حسابرس بزرگ دارند در مقايسه با شرکت‌هاي دارای فرصت سرمايه‌گذاري پايين که ۵ حسابرس بزرگ دارند اقلام تعهدي اختياري کمتر و کیفیت حسابرسي مشاهده شده بالاتري دارند. ثقفی و همکاران در سال ۱۳۹۰ تحقیقی با عنوان رابطه میان کیفیت حسابرسي و کارایی سرمايه‌گذاري در شرکت‌هاي با امکانات سرمايه‌گذاري بالا انجام دادند. نتايج حاصل نشان داد چنانچه شرکت‌هاي با امکانات سرمايه‌گذاري زياد، از حسابرسان با کیفیت بالاتر استفاده کنند، سطح بالاتري از کارایی سرمايه‌گذاري را تجربه خواهند کرد.

۵- ييشينه پژوهش

۵-۱) پژوهش خارجي

الستير و همکاران^۲ (۲۰۱۱) به مطالعه اين موضوع پرداختند که آیا می‌توان تفاوت کیفیت حسابرسي چهار موسسه بزرگ در مقابل چهار موسسه غير بزرگ را به مشخصات صاحبکاران نسبت داد؟ در اين بررسی از موضوعات کیفیت حسابرسي، اقلام تعهدي اختياري، هزینه حقوق صاحبان سهام پيش بينی شده و صحت پيش بينی تحليل گر استفاده شده است. نتايج نشان می‌دهد که تفاوت در اين موارد بين چهار موسسه بزرگ و چهار موسسه غير بزرگ حسابرسان تا حد زيادي با خصوصيات صاحبکاران و به طور خاص با اندازه صاحبکار منطبق است.

جف و همکاران^۳ (۲۰۱۰)، کیفیت حسابرسي ۴ موسسه بزرگ حسابرسي و موسسات حسابرسي درجه دو را برای دوره ۲۰۰۶-۲۰۰۳ مورد بررسی قرار دادند. نتايج تحقيق آنها نشان می‌دهد سطح اقلام تعهدي غير عادي صاحبکارانی که توسط چهار موسسه بزرگ حسابرسي شده اند با صاحبکارانی مشابه است که توسط حسابرسان درجه دو حسابرسي شده اند.

کام^۴ (۲۰۰۹) در تحقيقي ارتباط شرکت‌ها با فرصت‌هاي سرمايه‌گذاري بالا را با کیفیت حسابرسي بالا و اين مهم را مورد بررسی قرار داد که آیا اين ارتباط منتج به احتمال پاييني برای مدیریت سود می‌شود. شرکتی با فرصت سرمايه‌گذاري بالا می‌تواند متقاضي کیفیت بالای حسابرسي برای جلوگیری از مدیریت سود باشد، از طرفی حسابرسان ۵ موسسه بزرگ به دليل بالا بودن خطر از دست دادن استقلال حسابرسي، کیفیت حسابرسي بالایی را ايجاد خواهند کرد که محدود کننده‌اي برای

1- Kam lai

2- Alastair et al

3- Jeff et al

4- Kam

مدیریت سود شرکت‌هایی است، که فرصت‌های سرمایه‌گذاری بالایی دارند. نتایج تحقیق به شرح زیر بدست آمده است: اول اینکه شرکت‌ها با فرصت سرمایه‌گذاری بالا انگیزه زیادی به استفاده از حسابرسی مؤسسات پنج بزرگ نسبت به شرکت‌های با فرصت سرمایه‌گذاری پایین دارند و دوم اینکه شرکت‌ها با فرصت سرمایه‌گذاری بالا، تمایل زیادی برای ارائه اقلام تعهدی اختیاری دارند، این رابطه وقتی پایین است که حساب‌رسان آنها یکی از پنج مؤسسه بزرگ باشد.

چانتائو و همکاران^۱ (۲۰۰۷) در پژوهش خود به تجزیه و تحلیل شناخت (درک) بازار سهام از کیفیت حسابرسی میان تعدادی از مؤسسات حسابرسی کوچک در بازار حسابرسی چین پرداختند. این پژوهشگران دریافتند رابطه مثبت بین اندازه مؤسسه حسابرسی و درک سرمایه‌گذار از کیفیت سودآوری وجود دارد. نتایج پژوهش چانتائو و همکاران (۲۰۰۷) نشان داد اندازه‌های مختلف مؤسسات حسابرسی روی کیفیت حسابرسی تأثیرگذار است.

استیون کان و دیگران^۲ (۲۰۰۶) در مقاله‌ای با عنوان "تخصص حسابرس: تاثیر فرصت‌های سرمایه‌گذاری" این مطلب را بررسی کرده‌اند که چرا تخصص حسابرس از صنعتی به صنعت دیگر متفاوت است؟ آنها مشاهده نمودند که تخصص حسابرس با افزایش سطح فرصت سرمایه‌گذاری در صنعت و با کاهش تنوع مجموعه فرصت سرمایه‌گذاری در درون یک صنعت افزایش می‌یابد.

کیم لای^۳ (۲۰۰۲) در پژوهشی با عنوان "فرصت سرمایه‌گذاری و کیفیت حسابرسی" به بررسی رابطه بین فرصت سرمایه‌گذاری و کیفیت حسابرسی پرداخته و نتیجه‌گیری کرده است که شرکت‌های دارای فرصت سرمایه‌گذاری بالا که ۵ حساب‌رس بزرگ دارند در مقایسه با شرکت‌های دارای فرصت سرمایه‌گذاری پایین که ۵ حساب‌رس بزرگ دارند اقلام تعهدی اختیاری کمتر و کیفیت حسابرسی مشاهده شده بالاتری دارند

۲-۵) پژوهش داخلی

ثقفی و همکاران در سال ۱۳۹۰ تحقیقی با "عنوان رابطه میان کیفیت حسابرسی و کارایی سرمایه‌گذاری در شرکت‌های با امکانات سرمایه‌گذاری بالا" انجام دادند. آنان در تحقیق خود به منظور اندازه‌گیری کارایی سرمایه‌گذاری، از مدل‌های تغییر در دارایی‌های غیرجاری و تغییر در سرمایه‌گذاری‌های زیاد، و برای تعیین شرکت‌های با امکانات سرمایه‌گذاری زیاد، از تحلیل عامل بر روی سه متغیر ارزش بازار به ارزش دفتری دارایی، ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام و نسبت ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات استفاده کردند. نتایج حاصل از بررسی ۱۱۹ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۸ نشان داد چنانچه شرکت‌های با امکانات سرمایه‌گذاری زیاد، از حساب‌رسان با کیفیت بالاتر استفاده کنند، سطح بالاتری از کارایی سرمایه‌گذاری را تجربه خواهند کرد این در حالی است که کیفیت حسابرسی بالاتر، بر خلاف انتظار، تأثیری در کاهش دستکاری در اقلام تعهدی اختیاری ندارد.

1- Chuntao et al

2- Cahan, Steven et al

3- kam lai

حساس یگانه و آذین فر (۱۳۸۹) در ایران رابطه اندازه موسسه حسابرسی و کیفیت حسابرسی را بررسی کردند، به همین منظور مؤسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی در زمره مؤسسات حسابرسی کوچک و سازمان حسابرسی به دلیل کارکنان زیاد و قدمت بیشتر در زمره حسابرس بزرگ قرار گرفته است. تجزیه و تحلیل های آماری صورت گرفته در این پژوهش، مبین رابطه معنادار و معکوس کیفیت حسابرسی و اندازه حسابرس (مؤسسه حسابرسی) است.

خادمی (۱۳۸۸) به بررسی ارتباط بین فرصت سرمایه گذاری و رشد دارایی ها در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال های ۱۳۸۴-۱۳۷۷ پرداخته است. وی برای سنجش فرصت سرمایه گذاری از سه معیار استفاده کرده است. طبق بررسی های انجام گرفته بین شاخص های سه گانه در نظر گرفته شده برای فرصت سرمایه گذاری و رشد دارایی ها، رابطه معنی داری وجود دارد و با دستکاری این سه عامل، می توان به سطح بالاتری از میزان رشد دارایی ها نائل گردید.

حیدر پور و تابش (۱۳۸۷) به بررسی ارتباط بین فرصت های سرمایه گذاری با سیاست تقسیم سود و ساختار سرمایه در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج تحقیق نشان دهنده این است که بین فرصت سرمایه گذاری و سیاست های تقسیم سود رابطه ی معنی داری وجود دارد و همچنین بین فرصت سرمایه گذاری و ساختار سرمایه رابطه ی معنا داری یافت نشده است.

۶- فرضیه های تحقیق

تحقیق حاضر دارای یک فرضیه اصلی و سه فرضیه فرعی به شرح زیر است:

فرضیه اصلی: بین کیفیت حسابرسی و فرصت سرمایه گذاری رابطه ی معنا داری وجود دارد.

فرضیه فرعی ۱: بین اندازه حسابرس و فرصت سرمایه گذاری رابطه ی معنا داری وجود دارد.

فرضیه فرعی ۲: بین دوره تصدی حسابرس و فرصت سرمایه گذاری رابطه ی معنا داری وجود دارد.

فرضیه فرعی ۳: بین تخصص در صنعت و فرصت سرمایه گذاری رابطه ی معنا داری وجود دارد.

۷- اهمیت و ضرورت تحقیق

اهمیت و ارزش پژوهش عبارت از مجموع اطلاعاتی است که مشخص می کند نتایج این تحقیق، تاچه حد برای محقق و نیز تا چه اندازه برای دیگران مفید و مؤثر می باشد. استفاده کنندگان از صورت های مالی هنگامی می توانند به اطلاعات مالی منعکس در صورت های مالی اتکا کنند که شخصی مستقل، ذیصلاح و بیطرف نسبت به میزان اعتبار این اطلاعات، نظر حرفه ای ارائه کرده باشد. در سیستم های اجتماعی - اقتصادی کنونی، وظیفه اظهار نظر نسبت به صورت های مالی به

حسابرسان مستقل واگذار شده است. فعالیت حسابرسان مستقل بیشتر در قالب موسسات حسابداری انجام می‌گیرد. اما کیفیت کار موسسات حسابداری کننده از یکدیگر متفاوت بوده و به طور مستقیم و با مشاهده موسسات نمی‌توان تشخیص داد که کدام موسسه از کیفیت کاری بالاتری برخوردار است. از سوی دیگر با توجه به اینکه هرچه میزان فرصت سرمایه‌گذاری شرکت بیشتر باشد احتمال اینکه مدیریت و دستکاری سود در این گونه شرکتها اعمال شود بیشتر است، لذا انجام حسابداری با کیفیت بالاتر در این شرکتها می‌تواند مفیدتر باشد و قابلیت اعتماد و اتکای صورت‌های مالی تهیه شده توسط شرکتها را بیشتر نماید. تاکنون تحقیقات فراوانی در مورد ارقام تعهدی اختیاری و کیفیت حسابداری صورت گرفته است اما به رابطه بین کیفیت حسابداری و فرصت سرمایه‌گذاری پرداخته نشده است. این پژوهش شواهدی برای یافتن حلقه مفقوده رابطه بین فرصت سرمایه‌گذاری و کیفیت حسابداری پیدا نموده و نتایج آن می‌تواند هم به مطالعات تجربی بر روی کیفیت حسابداری مربوط باشد.

۸- روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر طبقه بندی بر مبنای هدف، از نوع تحقیقات کاربردی است. هم چنین تحقیق حاضر، از نظر روش و ماهیت از نوع تحقیق همبستگی است. روش تحقیق به صورت استقرایی است که در آن مبانی نظری و پیشینه پژوهش از راه کتابخانه، مقاله و اینترنت جمع آوری شده و در رد یا اثبات فرضیه‌های پژوهش با بکارگیری روش‌های آماری مناسب، از استدلال استقرایی در تعمیم نتایج استفاده شده است.

۹- جامعه مطالعاتی و نمونه آماری

جامعه مطالعاتی پژوهش حاضر در برگیرنده شرکت‌های موجود در بورس اوراق بهادار تهران در طی سال‌های ۸۷-۹۱ به تعداد ۴۲۳ شرکت می‌باشد.

جهت انتخاب نمونه محدودیت‌های زیر بر روی شرکت‌های جامعه آماری اعمال می‌شود:

۱- به لحاظ افزایش قابلیت مقایسه، دوره مالی آنها منتهی به اسفند ماه باشد. علت ایجاد این محدودیت این است که در محاسبه متغیرها، به خصوص بازده، تا حد امکان دوره‌های زمانی مشابه باشند و شرایط و عوامل فصلی در انتخاب عوامل و متغیرها اثرگذار نباشد و در طی سالهای ۸۷ تا ۹۱ تغییر سال مالی نداده باشند.

۲- شرکت‌هایی که سهامشان در طی سال حداقل یکبار مورد معامله قرار گرفته باشد.

۳- شرکت‌هایی که داده‌های مورد نظر آنها در دسترس باشد.

۴- جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری نباشند.

۱۰- روش‌های جمع‌آوری اطلاعات

روش گردآوری اطلاعات در این تحقیق روش کتابخانه‌ای است. مباحث تئوریک پژوهش از مسیر مطالعه منابع، نشریات، منابع داخلی و خارجی موجود در کتابها و استفاده از اینترنت جمع‌آوری شده است. جمع‌آوری اطلاعات با استفاده از اطلاعات اولیه شرکتها بوده است، یعنی اطلاعات و داده‌های مورد نیاز تحقیق کلاً از روش کتابخانه‌ای، با استفاده از نرم‌افزار ره‌آورد نوین و با مراجعه به سازمان بورس اوراق بهادار تهران و مطالعه صورتهای مالی اساسی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در طی سالهای ۱۳۸۷-۱۳۹۱ بدست آمده‌اند.

۱۱- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

در بخش آمار توصیفی، تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از شاخص‌های مرکزی، برای انتخاب بین روش‌های داده‌های تابلویی و داده‌های تلفیقی از آزمون F لیمر، به منظور انتخاب بین اثرات ثابت و تصادفی از آزمون هاسمن، جهت بررسی نرمال بودن متغیرها از آزمون کلموگراف-اسمیرنوف، به منظور تشخیص وجود خودهمبستگی بین اجزای اخلال از روش آماره دوربین - واتسن ((DW، برای بررسی و کشف ناهمسانی واریانس‌ها از آزمون وایت و برای تشخیص مانایی یا نامانایی متغیرها از آزمون لوین، لین و چو (LLC) استفاده شده است.

۱۲- مدل تحقیق و متغیرها

۱۲-۱) مدل تحقیق

رابطه ۱ بیانگر مدل اصلی تحقیق است، متغیرهای کنترلی تحقیق عبارتند از: اندازه شرکت، اهرم مالی و اقلام تعهدی اختیاری، که تأثیر این متغیرهای کنترلی بر روی رابطه بین کیفیت حسابرسی و فرصت سرمایه‌گذاری مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

رابطه (۱)

$$AINV_{it} = \beta_0 + \beta_1 BIG + \beta_2 KIND_{it} + \beta_3 SM_{it} + \beta_4 DAC_{it} + \beta_5 size_{it} + \beta_6 LEV_{it} + e$$

برای هر فرضیه فرعی نیز یک مدل به صورت زیر تعریف می‌کنیم:

$$AINV_{it} = \beta_0 + \beta_1 BIG + \beta_2 DAC_{it} + \beta_3 size_{it} + \beta_4 LEV_{it} + e$$

$$AINV_{it} = \beta_0 + \beta_1 KIND_{it} + \beta_2 DAC_{it} + \beta_3 size_{it} + \beta_4 LEV_{it} + e$$

$$AINV_{it} = \beta_0 + \beta_1 SM_{it} + \beta_2 DAC_{it} + \beta_3 size_{it} + \beta_4 LEV_{it} + e$$

که در آن:

$AINV_{it}$: شاخص فرصت سرمایه‌گذاری، DAC_{it} : اقلام تعهدی اختیاری را نشان می‌دهد که با استفاده از مدل تعدیل شده جونز محاسبه می‌شود. BIG_{it} : اندازه حسابرس را نشان می‌دهد. $KIND_{it}$: دوره تصدی حسابرس را نشان می‌دهد. SM_{it} : تخصص حسابرس در صنعت می‌باشد. IEV_{it} : اهرم مالی می‌باشد که از تقسیم کل بدهی‌ها به کل دارایی‌ها به دست می‌آید. $SIZE_{it}$: اندازه شرکت را می‌سنجد که توسط لگاریتم کل دارایی‌های شرکت محاسبه می‌شود.

۲-۱۲) متغیرهای پژوهش و شیوه اندازه‌گیری متغیرها

برای بررسی ارتباط بین فرصت سرمایه‌گذاری و کیفیت حسابرسی با استناد به تحقیقات انجام شده توسط کیم لای (۲۰۰۲)، استیون کان (۲۰۰۶)، آدام و گویال (۲۰۰۶)، از مدل رگرسیون (۱)، استفاده شده است. متغیرهای موجود در مدل رگرسیون (۱) به صورت ذیل می‌باشند:

۱۲-۲-۱. متغیر وابسته:

فرصت سرمایه‌گذاری: فرصت سرمایه‌گذاری یک شرکت، نسبتی است که توانایی یک شرکت را برای بکارگیری سودآور سرمایه جذب شده نشان می‌دهد و یکی از معیارهای مهم ارزیابی عملکرد شرکت نیز می‌باشد. (حیدری و همکاران، ۱۳۹۱، ۲۳). در این پژوهش برای محاسبه فرصت سرمایه‌گذاری شرکت‌ها از نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری دارایی‌ها (MBA) استفاده شده است که از طریق فرمول زیر محاسبه می‌شود.

رابطه (۲) کل دارایی‌های شرکت / (ارزش دفتری بدهی بلند مدت + ارزش بازار سهام عادی منتشر شده شرکت)

۱۲-۲-۲. متغیر مستقل:

کیفیت حسابرسی: یک تعریف معمول از کیفیت حسابرسی پس از سال‌ها پژوهش در سال ۱۹۸۱ توسط دی آنجلو به این صورت مطرح شده است "سنجش و ارزیابی بازار از توانایی حسابرسی در کشف تحریفات با اهمیت و گزارش تحریفات کشف شده". متغیر مستقل در این پژوهش کیفیت حسابرسی می‌باشد که برای بررسی متغیر کیفیت حسابرسی از سه معیار اندازه حسابرس و تداوم انتخاب حسابرس و تخصص حسابرس استفاده شده است.

دوره تصدی حسابرس: دوره تصدی حسابرس، یکی از معیارهای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی است که به تعداد سال‌های متوالی که مؤسسات حسابرسی یک صاحبکار را مورد رسیدگی و حسابرسی قرار می‌دهند اطلاق می‌شود (فلاتح^۱، ۲۰۰۶، ۱۸). در این پژوهش دوره تصدی حسابرس یک بار کمتر از ۴ سال و یک بار هم ۴ سال و بیشتر از آن در نظر گرفته می‌شود، برای شرکت‌هایی که حسابرس، آنها را به مدت ۴ سال و بیش از ۴ سال حسابرسی کرده باشد مقدار ۱ و در غیر این صورت مقدار ۰ در نظر گرفته می‌شود.

اندازه حسابرسی: به این صورت سنجیده می‌شود که اگر حسابرسی سازمان حسابرسی باشد مقدار ۱ و در غیر این صورت مقدار ۰ می‌پذیرد.

تخصص حسابرسی در صنعت: در این تحقیق از سهم بازار به عنوان شاخصی برای تخصص صنعت حسابرسی بهره گرفته می‌شود. ویلکینز (۲۰۰۲)، سهم بازار به صورت زیر محاسبه می‌شود: " جذر مجموع ارزش دفتری دارایی‌های مشتریان مؤسسه حسابرسی در آن صنعت تقسیم بر جذر مجموع ارزش دفتری دارایی‌های تمام مشتریان آن مؤسسه حسابرسی "

مؤسساتی در این تحقیق به عنوان متخصص صنعت در نظر گرفته می‌شوند که سهم بازارشان (یعنی معادله فوق) بیش از $[۱/۲ \times (\text{شرکتهای موجود در یک صنعت} / ۱)]$ باشد.

۲-۲-۱۲) متغیرهای کنترلی:

مدیریت سود (اقدام تعهدی اختیاری): دی جورج^۱ (۱۹۹۹) مدیریت سود را نوعی دستکاری مصنوعی سود توسط مدیریت، جهت حصول به سطح مورد انتظار سود برای بعضی از تصمیم‌های خاص، مثل پیش‌بینی تحلیل‌گران و یا برآورد روند سودهای قبلی برای پیش‌بینی سودهای آتی تعریف کرده است. یکی از متغیرها در این پژوهش مدیریت سود می‌باشد که در این پژوهش برای ارزیابی مدیریت سود شرکت‌های منتخب از مدل تعدیل شده جونز استفاده شده است، مدل تعدیل شده جونز بصورت زیر محاسبه می‌شود:

$$TAt = (\Delta CA_t - \Delta CL_t - \Delta CASH_t + \Delta STDEBT_t - DEPN_t) \quad \text{رابطه (۳)}$$

$\Delta CASH$: تغییر در وجه نقد، ΔCL : تغییر در بدهیهای جاری، Tat : کل اقدام تعهدی در سال t ، ΔCA_t : تغییر در داراییهای جاری غیر نقدی، $DEPN$: استهلاک دارایی‌های مشهود و نامشهود، $\Delta STDEBT$: تغییر در حصة جاری تسهیلات دریافتی.

اجزای اختیاری و غیر اختیاری اقدام تعهدی: که بصورت زیر محاسبه می‌شود:
رابطه (۴)

$$NDA_t = \alpha_1 \left(\frac{1}{A_{t-1}} \right) + \alpha_2 \left(\frac{\Delta REV_t - \Delta REC_t}{A_{t-1}} \right) + \alpha_3 \left(\frac{PPE_t}{A_{t-1}} \right)$$

$1 - At$: کل داراییهای در سال $t-1$ ، DA_t : اجزاء اختیاری اقدام تعهدی در سال t ، ΔREV_t : درآمد سال t منهای درآمد سال $t-1$ ، NDA_t : بخش غیر اختیاری اقدام تعهدی در سال t ، PPE_t : اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات (ناخالص) در پایان سال t ، ΔREC_t : حسابهای دریافتنی سال t منهای حسابهای دریافتنی سال $t-1$.

$\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$: پارامترهای خاص شرکت می‌باشند که با استفاده از مدل زیر بدست می‌آیند:

رابطه (۵)

$$\frac{TA_t}{A_{t-1}} = a_1 \left(\frac{1}{A_{t-1}} \right) + a_2 \left(\frac{\Delta REV_t}{A_{t-1}} \right) + a_3 \left(\frac{PPE_t}{A_{t-1}} \right)$$

TA_t : اقلام تعهدی در سال t ; A_{t-1} : کل دارایی ها در پایان سال، ΔREV_t : درآمد سال t منهای درآمد سال $t-1$

PPE_t : اموال، ماشین آلات و تجهیزات (ناخالص) در پایان سال t ، که در این مدل a_1, a_2, a_3 به برآوردهای OLS از $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ اشاره دارد.

اندازه شرکت: دی آنجلو معتقد است موسسات حسابرسی بزرگتر، خدمات حسابرسی را با کیفیت بالاتری ارائه می کنند، زیرا علاقه مندند شهرت بهتری در بازار کار به دست آورند و از آنجا که تعداد صاحبکارانشان زیاد است، نگران از دست دادن آنها نیستند. اندازه ی شرکت از طریق لگاریتم کل دارایی ها قابل محاسبه می باشد.

اهرم مالی: از طریق تقسیم کل بدهی ها به کل دارایی ها به دست می آید.

۱۳- تجزیه و تحلیل داده ها

برای بررسی مشخصات عمومی و پایه ای متغیرها (سری ها) جهت برآورد و تخمین الگو (مدل) و تجزیه و تحلیل دقیق آنها، برآورد آماره های توصیفی مربوط به متغیر ها لازم است. مهمترین مشخصه مرکزی یک توزیع، میانگین و مهمترین مشخصه پراکندگی آن واریانس توزیع می باشد.

جدول ۱: اندازه شاخص‌های آمار توصیفی مربوط به متغیرهای تحقیق

متغیر	علامت اختصاری	میانگین	میان	بیشینه	کمینه	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	تعداد مشاهدات
الف: متغیر وابسته									
فرصت سرمایه‌گذاری	AINV	-۸۲,۵۶۴۶	۴۵,۰۲۲۰	۲۷۷۴۱,۸۰	-۶۱۰۵۲,۴۵	۴۲۶۳,۲۸۷۶۵	-۹,۵۶۰	۱۵۷,۵۰۹	۲۸۰
ب: متغیرهای مستقل و کنترلی									
اندازه حسابرس	BIG	۰/۰۰۰۰	۱	۰	۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	-۱,۹۳۵	۲۸۰
دوره تصدی حسابرس	KIND	۱,۰۰۰	۱	۰	۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۱۳,۹۹۴	۲۸۰
تخصص در صنعت	SM	۱,۰۰۰	۱	۰	۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۲۸۰
اقلام تعهدی اختیاری	DAC	۰/۰۰۰	۱,۲۵	۰/۰۰۰	-۰/۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۵,۱۷۵	۲۸۰
اهرم مالی	LEV	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۲۸۰
اندازه شرکت	SIZE	۱۳,۶۱۴۹	۱۳,۴۲۴۳	۱۸,۴۱	۱۰,۲۴	۱,۵۳۹۳۹	۰/۰۰	۰/۰۰	۲۸۰

اطلاعات اجمالی راجع به هر یک از متغیرهای توضیحی به شرح زیر می‌باشد:

متغیر وابسته در این تحقیق فرصت سرمایه‌گذاری است که کمینه و بیشینه آن به ترتیب برابر است با $-۶۱۰۵۲,۴۵$ و $۲۷۷۴۱,۸۰$ می‌باشد و دارای میانگین $-۸۲,۵۶۴۶$ می‌باشد. متغیرهای مستقل، اندازه حسابرس و دوره تصدی و تخصص در صنعت می‌باشد که کمینه و بیشینه آنها در نمونه به ترتیب ۰ و ۱ می‌باشد و دارای میانگین به ترتیب $۰/۰۰۰۰$ و $۰/۰۰۰۰$ می‌باشد. متغیر کنترلی اول اقلام تعهدی اختیاری می‌باشد که کمینه و بیشینه آن در نمونه به ترتیب $-۰/۰۰$ و $۱,۲۵$ می‌باشد و میانگین $۰/۰۰۰$ برای نسبت فوق در نمونه آماری می‌باشد. متغیر کنترلی دوم اندازه شرکت می‌باشد که کمینه و بیشینه آن در نمونه به ترتیب $۱۰,۲۴$ و $۱۸,۴۱$ می‌باشد و میانگین $۱۳,۶۱۴۹$ برای نسبت فوق در نمونه آماری می‌باشد. متغیر کنترلی سوم اهرم مالی

می باشد که کمینه و بیشینه آن در نمونه به ترتیب ۱,۷۳ و ۰,۲۹ می باشد و میانگین ۰,۶۵۶۵. برای نسبت فوق در نمونه آماری می باشد. بیشترین چولگی و کشیدگی در بین متغیرهای پژوهش مربوط به فرصت سرمایه گذاری می باشد. اختلاف بین کمینه و بیشینه داده ها بیانگر دامنه مناسب برای استفاده از متغیرهاست. تمامی متغیرها به جز متغیر فرصت سرمایه گذاری از حداقل انحراف معیار برخوردار هستند که نشان از انسجام داده های نمونه انتخابی دارد. ضریب کشیدگی نشان می دهد که داده ها از انسجام مناسبی برخوردارند. تفاوت ناچیز میان میانه و میانگین داده ها نیز حاکی از نرمال بودن آنها است.

۱-۱۳) آزمون F لیمر (بررسی همسانی عرض از مبدأ های مقاطع)

برای انتخاب بین روش های داده های تابلویی و داده های تلفیقی، از آزمون F لیمر استفاده شده است.

فرض صفر و فرض مقابل برای آزمون F لیمر به شرح زیر می باشد:

H_0 : روش داده های تلفیقی (یکسان بودن عرض از مبدأ ها)

H_1 : روش داده های تابلویی (ناهمسانی عرض از مبدأها)

جدول ۲: نتایج آزمون F لیمر (همسانی عرض از مبدأ های مقاطع)

نتیجه آزمون	p-value	درجه آزادی	آماره F	مدل های تحقیق	H_0 فرضیه صفر
H_0 رد می شود	۰,۰۰۰	(۲۱۹,۵۵)	۱,۲۹۷	مدل (۱)	عرض از مبدأ های تمامی مقاطع با هم یکسان می باشند
H_0 رد می شود	۰,۰۳۵	(۵۵,۲۱۹)	۱,۴۶۴	مدل (۲)	
H_0 رد می شود	۰,۰۰۰	(۵۵,۲۱۹)	۱,۳۲۹	مدل (۳)	

نتایج به دست آمده از جدول فوق نشان دهنده رد فرضیه H_0 و پذیرش فرض H_1 در سطح اطمینان ۹۵ درصد برای هر کدام از مدل ها بوده و بر استفاده از روش اثرات ثابت دلالت دارد.

۲-۱۳) آزمون هاسمن (انتخاب بین اثرات ثابت و تصادفی)

آماره آزمون هاسمن که برای تشخیص ثابت یا تصادفی بودن تفاوت های واحدهای مقطعی محاسبه می شود دارای توزیع کای-دو با درجه آزادی برابر با تعداد متغیرهای مستقل است.

فرض صفر و فرض مقابل برای آزمون هاسمن به شرح زیر می باشد:
 H_0 : روش اثرات تصادفی
 H_1 : روش اثرات ثابت

جدول ۳: نتایج آزمون هاسمن (انتخاب بین اثرات ثابت و تصادفی)

نتیجه آزمون	p-value	درجه آزادی	آماره کای-دو	مدل های تحقیق	فرضیه صفر H_0
H_0 رد می شود	۰,۰۰۰	۴	۱۷,۹	مدل (۱)	روش اثرات تصادفی
H_0 رد می شود	۰,۰۰۰	۴	۱۰,۸۶	مدل (۲)	
H_0 رد می شود	۰,۰۰۰	۴	۲۵,۹	مدل (۳)	

نتایج به دست آمده از جدول فوق بیانگر رد فرض H_1 و پذیرش فرض H_0 در سطح اطمینان ۹۵ درصد برای هر کدام از مدل‌ها بوده و بر استفاده از روش اثرات ثابت دلالت دارد.

۳-۱۳) بررسی فروض کلاسیک رگرسیون

از دیگر کارهای انجام شده در این تحقیق بررسی فروض کلاسیک رگرسیون خطی می باشد. از مهم ترین این فروض، فرض‌های مربوط به بررسی نرمال بودن متغیرها، عدم خودهمبستگی بین اجزاء اخلال مدل و عدم ناهمسانی واریانس‌ها می باشد.

۳-۱۳-۱) بررسی فرض نرمال بودن متغیرها

با استفاده از آزمون کولموگورف-اسمیرنوف فرض نرمال بودن متغیر وابسته آزمون شده است.

مفروضات آماری این آزمون عبارتست از:

توزیع داده‌های نرمال است: H_0

توزیع داده‌ها نرمال نیست: H_1

جدول ۴: بررسی فرض نرمال بودن متغیر وابسته

متغیر وابسته	اماره ی K-S	درجه آزادی	سطح معناداری
فرصت سرمایه گذاری	.۳۸۳	۲۸۰	۰,۰۰۰
لگاریتم فرصت سرمایه گذاری	.۰۷۷	۲۸۰	.۱۶۹

از آنجایی که مقادیر سطح معناداری، در مدل کمتر از ۵٪ است، بنابراین فرض صفر یعنی نرمال بودن متغیرها رد می‌شود. برای حل این مشکل از قدر مطلق لگاریتم طبیعی فرصت سرمایه‌گذاری استفاده می‌کنیم. بر اساس مقادیر ارائه شده در جدول ۴ از آنجایی که مقادیر سطح معناداری برای لگاریتم فرصت سرمایه‌گذاری، در مدل بیشتر از ۵٪ است، بنابراین فرض صفر یعنی نرمال بودن متغیرها رد نمی‌شود و متغیر نرمال است.

۲-۳-۱۳) بررسی ناهمسانی واریانس

در این آزمون فرضیه‌ها به صورت زیر تعریف می‌شوند:

H_0 : همسانی واریانس

H_1 : ناهمسانی واریانس

برای بررسی وجود ناهمسانی واریانس جملات اخلال، از آزمون وایت ((White استفاده شده است. نتایج آزمون ناهمسانی واریانس وایت، به شرح جدول زیر می‌باشد:

جدول ۵: نتایج آزمون ناهمسانی وایت

مدل	شرح	مقدار آماره	احتمال
مدل ۱	F-statistic	۱,۰۱۱۷۱۳	.۳۶۴۸
	Obs*R-squared	۲,۰۲۹۳۴۱	.۳۶۲۶
مدل ۲	F-statistic	.۶۶۶۳۲۳	۵۱,۴۴
	Obs*R-squared	۱,۳۳۹۳۱۰	.۵۱۲۰
مدل ۳	F-statistic	۱,۸۴۸۵۶۲	.۱۰۳۱
	Obs*R-squared	۹,۱۵۴۱۸۷	.۱۰۳۳

با توجه به اینکه آماره این آزمون‌ها در سطح ۵ درصد معنادار است، بنابراین فرض همسانی واریانس پذیرفته شده و ناهمسانی واریانس جملات اخلال رد می‌شود.

۴-۱۳) آزمون مانایی متغیرها

در این پژوهش، از آزمون لوین، لین و چو (LLC) برای تشخیص مانایی یا نامانایی متغیرهای تحقیق استفاده شده است. نتایج این آزمون برای تک تک متغیرهای تحقیق به شرح ذیل در جدول ۶ ارائه شده است. فرضیه H_۰ برای تمام متغیرهای تحقیق بر پایه وجود ریشه واحد است.

جدول ۶: نتایج آزمون (LLC) بررسی مانایی متغیرها

متغیر	نماد	مقدار آماره	سطح معناداری
فرصت سرمایه‌گذاری	AINV	-۱۷,۵۹۳	۰,۰۰۰
اندازه حساسیت	BIG	-۰,۳۵۶۵	۰,۰۰۰
دوره تصدی حساسیت	KIND	-۶,۲۳۵۸	۰,۰۰۰
تخصص صنعت	SM	-۴,۵۴۶۶	۰,۰۰۰
اقلام تعهدی اختیاری	DAC	-۱۴,۸۴۲	۰,۰۰۰
اهرم مالی	lev	-۲۱,۲۱۷۳	۰,۰۰۰
اندازه شرکت	size	-۸,۶۰۹۴۴	۰,۰۰۰

نتایج نشان می‌دهد مقدار این آماره برای هر کدام از متغیرها معنی‌دار می‌باشد و با توجه به سطح معناداری مورد گزارش ($p\text{-value} < .05$)، فرضیه H_۰ برای تک تک متغیرها رد و مانایی داده‌ها تأیید می‌شود.

۵-۱۳) آزمون فرضیه‌های تحقیق

۱-۵-۱۳) آزمون فرضیه اصلی

فرضیه اصلی تحت عنوان "بین کیفیت حساسیتی و فرصت سرمایه‌گذاری رابطه‌ی معناداری وجود دارد" می‌باشد، جهت اظهار نظر در باره‌ی این فرضیه ابتدا به آزمون فرضیات فرعی می‌پردازیم.

۲-۵-۱۳) آزمون فرضیه فرعی اول

جهت آزمون این فرضیه، فرضیه‌های آماری به صورت زیر تعریف می‌گردد.

بین اندازه حساسیت و فرصت سرمایه‌گذاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار

تهران رابطه معناداری وجود ندارد. $H_0: \beta_i = 0$

بین اندازه حسابرس و فرصت سرمایه‌گذاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد. $\neq \beta_i : H_1 \cdot$
جدول ۷ نتایج آزمون فرضیه فوق را ارائه می‌دهد:

جدول ۷: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها برای آزمون فرضیه فرعی اول

مدل (۱): تاثیر اندازه حسابرس بر فرصتهای سرمایه‌گذاری									
$LNAINV_{it} = b_0 + b_1 BIG + b_2 DAC_{it} + b_3 size_{it} + b_4 LEV_{it} + e$									
متغیر	علامت اختصاری	ضریب	t آماره	احتمال p-value	R ² تعدیل شده	F معناداری	آماره F	دوربین-واتسن	تعداد مشاهدات
ضریب ثابت	β_0	-۹,۳۷۰۴	-۳,۰۴۲۳۶۳	.۰۰۶۹	.۰۵۴۶	۱۹,۶۳۲	۲,۲۵۲	۲۷۳	
اندازه حسابرس	BIG	۵,۹۹۹۷	۲,۱۲۶۳۸۲	.۰۳۰۶					
اقلام تعهدی اختیاری	DAC	-۴۹,۹۵۱۰	-۲,۲۷۳۷۹۰	.۰۲۰۸۹					
اندازه شرکت	size	-۳,۸۷۶۳۶	-۳,۱۸۱۳۵۲	.۰۰۶۲					
اهرم مالی	LEV	۱۳,۶۱۸	۲,۳۵۳۹۷۷	.۰۱۱۶					

همانطور که در جدول ۷ دیده می‌شود، با توجه به مقدار t های محاسبه شده و نیز احتمال مربوط به آنها، ضرایب برآوردی مدل، در سطح خطای ۵ درصد معناداری باشد و وجود آنها در مدل لازم می‌باشد که این مساله نشان دهنده وجود رابطه بین اندازه حسابرس و فرصت سرمایه‌گذاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بازار اوراق بهادار تهران می‌باشد. بررسی مقدار ضریب تعیین تعدیل شده مدل نشان دهنده توان توضیح دهندگی مدل به منظور تشریح متغیر وابسته می‌باشد. ملاحظه مقدار آماره F رگرسیون در این مدل حکایت از توان توضیح دهندگی مدل دارد. زیرا مقادیر F محاسباتی در سطح خطای ۰,۰۵ درصد معنادار می‌باشد. همچنین ملاحظه مقادیر آماره دوربین-

واتسن موید این مطلب است که بین اجزا اخلاص مدل، خود همبستگی وجود ندارد، زیرا این مقادیر در فاصله ۱،۵ تا ۲،۵ می‌باشند. بنابراین بین اندازه حسابرسی و فرصت سرمایه‌گذاری رابطه‌ی مثبت و معنا داری به صورت زیر وجود دارد.

$$LNAINV_{it} = 9.3703 - 5.9996 BIG - 49.9509 DAC_{it} - 3.87635size_{it} + 13.617LEV_{it} + e$$

۳-۵-۱۳) آزمون فرضیه فرعی دوم

جهت آزمون این فرضیه، فرضیه‌های آماری به صورت زیر تعریف می‌گردد.

H_0 : بین دوره تصدی حسابرسی و فرصت سرمایه‌گذاری در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس

اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود ندارد. $H_0: \beta_i = 0$

H_1 : بین دوره تصدی حسابرسی و فرصت سرمایه‌گذاری در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس

اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد. $H_1: \beta_i \neq 0$

جدول ۸: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها برای آزمون فرضیه فرعی دوم

مدل (۲): تاثیر دوره تصدی حسابرسی بر فرصت‌های سرمایه‌گذاری								
$LNAINV_{it} = b_0 + b_1 KIND + b_2 DAC_{it} + b_3 size_{it} + b_4 LEV_{it} + e$								
متغیر	علامت اختصاری	ضریب	t آماره	احتمال p-value	R ² تعدیل شده	F آماره معناداری	دوربین-واتسن	تعداد مشاهدات
ضریب ثابت	β_0	۱۹,۴۳۸۴	۲,۰۷۴۹	۰.۰۴۰۵	۰.۰۴۰۹	۱۶,۳۷۵	۲,۲۳۹	۲۷۹
دوره تصدی حسابرسی	KIND	۳۴,۰۲۸۵۳	۲,۰۲۹۹	۰.۰۴۲۳				
اندازه شرکت	size	-۱,۲۵۳۸۷	-۲,۲۳۶۹	۰.۰۲۱۸				
اهرم مالی	LEV	۱۴,۰۱۷	۲,۱۸۸۲	۰.۰۳۲۴۲				
اقلام تعهدی اختیاری	DAC	-۵۷,۸۵۲۷	-۱,۷۲۳۱	۰.۰۶۷۲۹				

جدول ۸ بالا نتایج آزمون فرضیه فرعی دوم را ارائه داده است با توجه به مقدار t های محاسبه شده و نیز احتمال مربوط به آنها، ضرایب برآوردی مدل، در سطح خطای ۵ درصد معناداری باشد که این مساله نشان دهنده وجود رابطه بین دوره تصدی حسابرسی و فرصت سرمایه‌گذاری می‌باشد. بررسی مقدار ضریب تعیین تعدیل شده مدل نشان دهنده توان توضیح دهندگی مدل به منظور

تشریح متغیر وابسته می باشد. ملاحظه مقدار آماره F رگرسیون در این مدل حکایت از توان توضیح دهنده‌گی مدل دارد. همچنین ملاحظه مقادیر آماره دوربین-واتسن موید این مطلب است که بین اجزا اخلاص مدل، خود همبستگی وجود ندارد. بنابراین بین اندازه حسابرس و فرصت سرمایه‌گذاری رابطه‌ی مثبت و معنا داری به صورت زیر وجود دارد.

$$LNAINV_{it} = 19.4382 + 34.02852 KIND - 1.25386size_{it} + 14.015LEV_{it} + e$$

۴-۵-۱۳) آزمون فرضیه فرعی سوم

جهت آزمون این فرضیه، فرضیه‌های آماری به صورت زیر تعریف می‌گردد.

H_0 : بین تخصص صنعت و فرصت سرمایه‌گذاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق

بهادار تهران رابطه معناداری وجود ندارد. $\beta_i : H_0 =$

H_1 : بین تخصص صنعت و فرصت سرمایه‌گذاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق

بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد. $\beta_i : H_1 \neq$

جدول ۹: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها برای آزمون فرضیه فرعی سوم

مدل (۱): تاثیر تخصص صنعت بر فرصتهای سرمایه‌گذاری								
$LNAINV_{it} = b_0 + b_1 SM_{it} + b_2 DAC_{it} + b_3 size_{it} + b_4 LEV_{it} + e$								
متغیر	علامت اختصاری	ضریب	t آماره	احتمال p-value	R^2 تعدیل شده	F آماره	دوربین-واتسن	تعداد مشاهدات
ضریب ثابت	β_0	۳,۶۰۷۶	۳,۱۹۴۸۴۸	.۰۰۶۲	.۰۱۴۵۸	۶,۳۷۶۳	۲,۴۳۹	۲۷۹
تخصص حسابرس	SM	۸,۷۰۷۲	۱,۱۰۳۵۵۷	.۰۱۱۷۷				
اقلام معهدی اختیاری	DAC	-۴۵,۹۶۴۷	-۱,۷۲۰۳۶۹	.۰۶۸۲۰				
اندازه شرکت	size	-۹,۵۳۹۲۵	-۲,۵۳۲۳۹۲	.۰۳۹				
اهرم مالی	LEV	۱۴,۹۴۵	۲,۳۹۳۷۷۴	.۰۱۳				

همانطور که در جدول ۹ دیده می‌شود، با توجه به مقدار t های محاسبه شده و نیز احتمال مربوط به آنها، ضرایب برآوردی مدل، برای متغیرهای تخصص حسابرسي و اقلام تعهدی اختیاری در سطح خطای ۵ درصد معنادار نمی‌باشد و وجود آنها در مدل لازم نمی‌باشد که این مساله نشان دهنده عدم وجود رابطه بین تخصص حسابرسي و فرصت سرمایه‌گذاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بازار اوراق بهادار تهران می‌باشد. بررسی مقدار ضریب تعیین تعدیل شده مدل نشان دهنده توان توضیح دهنده‌گی پایین مدل به منظور تشریح متغیر وابسته می‌باشد. ملاحظه مقدار آماره F رگرسیون در این مدل حکایت از توان توضیح دهنده‌گی مدل دارد. همچنین ملاحظه مقادیر آماره دوربین-واتسن موید این مطلب است که بین اجزا اخلال مدل، خود همبستگی وجود ندارد.

۱۴- نتیجه‌گیری و پیشنهاد های تحقیق

هدف این تحقیق بررسی تاثیر معیارهای کیفیت حسابرسي بر فرصت های سرمایه‌گذاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بوده است. معیارهای کیفیت حسابرسي در این تحقیق، اندازه‌ی موسسه‌ی حسابرسي، تخصص حسابرسي در صنعت و دوره تصدی حسابرسي است. نتایج تحقیق نشان داد که متغیرهای اندازه‌ی موسسه‌ی حسابرسي و دوره تصدی حسابرسي تاثیر مثبت و معنادار بر فرصت سرمایه‌گذاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران دارد، که این نتیجه با یافته‌های ثقفی و همکاران (۱۳۹۰)، کیم لای (۲۰۰۲)، استیون کان و دیگران (۲۰۰۶) سازگار می‌باشد. متغیر تخصص حسابرسي در صنعت تاثیر عینی داری بر فرصت سرمایه‌گذاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران ندارند، این نتیجه با یافته‌های به دست آمده از تحقیقات ثقفی و همکاران (۱۳۹۰) و استیون کان و دیگران (۲۰۰۶) در تعارض می‌باشد دلیل تعارض می‌تواند تفاوت‌های بازار سرمایه در ایران و کشورهای دیگر باشد و نیز می‌تواند به دلیل تفاوت زمانی در دوره پژوهش باشد. با توجه به تایید دو فرضیه فرعی می‌توان استدلال نمود که به طور کلی یافته‌های پژوهش براساس آزمون کلی مدل بیانگر وجود رابطه مستقیم بین کیفیت حسابرسي و فرصت سرمایه‌گذاری می‌باشد. البته نباید فراموش کرد نتایج بدست آمده صرفاً براساس تحلیل‌های آماری مدل مربوطه می‌باشد و به معنی داشتن رابطه مطلق بین متغیرهای مربوطه نیست، بلکه دلایل زیر بویژه تاثیر متغیرهای کنترل در مدل در رسیدن به این نتایج موثر بوده‌اند. دلایل زیر را می‌توان در کسب نتایج بدست آمده موثر دانست:

- ۱- یکی از موارد مهم و اساسی که می‌تواند توجیه‌کننده ارتباط ضعیف متغیرهای مربوطه بویژه کیفیت حسابرسي و فرصت سرمایه‌گذاری باشد، نوسانات موجود در بازار بورس و عدم کارایی بورس می‌باشد.
- ۲- محدودیت در جامعه و نمونه آماری تحقیق، که برضریب تعیین بدست آمده تاثیر فراوان می‌گذارد.
- ۳- روش‌های متفاوتی که برای محاسبه فرصت سرمایه‌گذاری وجود دارد.
- ۴- تاثیر متغیرهای کنترلی در مدل مانند اندازه شرکت، اهرم مالی و اقلام تعهدی اختیاری و ...

بر اساس یافته های تحقیق پیشنهادهاتی به شرح زیر می توان ارائه نمود:

- ۱- براساس یافته های پژوهش رابطه مستقیمی بین فرصت سرمایه گذاری و کیفیت حسابرسی وجود دارد یعنی شرکت های با فرصت سرمایه گذاری بالاتر تمایل بیشتری به استفاده از خدمات سازمان حسابرسی دارند که این نکته باید مد نظر مسئولان سازمان حسابرسی قرار گیرد.
- ۲- به سازمان بورس پیشنهاد می شود که سیستم اطلاع رسانی مناسبی درمورد اطلاعات بورس ایجاد کند، بطوریکه اطلاعات مورد نیاز برای انجام تجزیه و تحلیل های لازم، به موقع و به نحو مطلوبی در اختیار سرمایه گذاران، تحلیل گران، محققین و ... قرار گیرد. همچنین گسترش موسسات مشاوره و تحلیل گری و سایر عامل مرتبط با کارایی، جهت کارا نمودن بازار سرمایه.

برای پژوهش های آتی نیز می توان پیشنهادهایی را به صورت زیر ارائه داد:

- ۱- با عنایت به اینکه در بورس اوراق بهادار تهران تحقیقات بسیار کمی در زمینه فرصت سرمایه گذاری شرکتها انجام گرفته است، لذا پیشنهاد می گردد تحقیقی درباره طبقه بندی شرکت های بورسی بر مبنای فرصت سرمایه گذاری به عمل آید.
- ۳- استفاده از معیار فرصت سرمایه گذاری شرکت به عنوان معیار پاداش مدیران و تاثیر آن بر عملکرد مدیران شرکت ها.
- ۴- بررسی تاثیر نوع مالکیت شرکت بر روی کیفیت حسابرسی آن.
- ۵- بررسی تاثیر نوع مالکیت شرکت بر روی فرصت سرمایه ذای آن.
- ۶- بررسی تاثیر خصوصی سازی شرکت های دولتی بر روی فرصت سرمایه گذاری آن شرکت ها.

۱۵- محدودیت های تحقیق

در این پژوهشی همچون سایر پژوهشهای دیگر محدودیت هایی وجود داشته که از جمله آن می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- ۱- عمده ترین محدودیت این تحقیق عدم طبقه بندی کیفیت حسابرسی موسسات حسابرسی موجود در ایران می باشد، که برای حل این محدودیت با توجه به اندازه و قدمت بیشتر سازمان حسابرسی و همچنین استفاده چندین محقق از جمله ابراهیمی کردلر (۱۳۸۷)، پور کریم (۱۳۸۹) و حساس یگانه (۱۳۸۹) از ملاک طبقه بندی موسسات به دو گروه سازمان حسابرسی و سایر موسسات حسابرسی، در این پژوهش نیز از معیار طبقه بندی سازمان حسابرسی (یک) و سایر موسسات (صفر) استفاده گردید.

- ۲- همچون کارا نبودن بازار سرمایه ایران، به عنوان یک عامل مداخله گر می تواند نتایج پژوهش را تحت تاثیر قرار دهد که کنترل آن توسط محقق امکان پذیر نمی باشد. این موضوع یکی از تنگناهای موجود در اجرای تحقیقات متکی به بازار سرمایه از جمله تحقیق حاضر است.

منابع و ماخذ:

۱. ابراهیمی کردلر، علی و سیدی، سیدعزیز (۱۳۸۷). "نقش حسابرسان مستقل در کاهش اقلام تعهدی اختیاری" بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دوره ۱۵، شماره ۵۴، زمستان ۱۳۸۷، صص ۱۶-۳۰.
۲. ثقفی، علی و معتمدی فاضل، مجید (۱۳۹۰). "رابطه میان کیفیت حسابرسی و کارایی سرمایه‌گذاری در شرکت‌های با امکانات سرمایه‌گذاری بالا"، مجله پژوهش‌های حسابداری مالی، سال سوم، شماره چهارم، شماره پیاپی (۱۰)، زمستان ۱۳۹۰، صص ۱-۱۴.
۳. حساس یگانه، یحیی و آذین فر، کاوه (۱۳۸۹). "رابطه بین کیفیت حسابرسی و اندازه مؤسسه حسابرسی". بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دوره ۱۷، شماره ۶۱، صص ۸۵ تا ۹۸.
۴. حیدر پور، فرزانه و زهره تابش، (۱۳۸۷)، "بررسی ارتباط بین فرصت‌های سرمایه‌گذاری با سیاست تقسیم سود و ساختار سرمایه در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران"، شماره ۲، صص ۱۳۶-۱۱۳.
۵. حیدری، علی و علی‌دادی، ع (۱۳۹۱) "رابطه بین فرصت‌های سرمایه‌گذاری با نسبت‌های سودآوری" همایش منطقه‌ای مباحث نوین در حسابداری.
۶. خادمی، وحید، (۱۳۸۸) "ارتباط بین فرصت سرمایه‌گذاری و رشد دارایی‌ها در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران" شماره ۲، صص ۷۷-۷۴.
۷. سجادی، سید حسین، فرازمنند، حسن و قربانی، صادق، (۱۳۹۱). "تاثیر تداوم انتخاب حسابرس بر کیفیت حسابرسی"، مجله پیشرفت‌های حسابداری، سال چهارم، شماره ۱، بهار و تابستان ۹۱، صص ۸۱-۱۰۸.
۸. مجتهد زاده، ویدا و آقایی، پروین، (۱۳۸۳). "عوامل مؤثر بر کیفیت حسابرسی مستقل از دیدگاه حسابرسان مستقل و استفاده‌کنندگان". فصل‌نامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، شماره ۳۸، ۵۳-۶۲.

- 1- Alastair Lawrence, Miguel Minutti-Meza, and Ping Zhang. (2011). "Can Big 4 versus Non-Big 4 Differences in Audit-Quality Proxies Be Attributed to Client Characteristics?". The Accounting Review, 86 (1), 259.
- 2- Bauwhede HV, Marleen Willekens. (2004), Evidence on (the lack of) Audit – quality. Differentiation in the Private Client Segment of the Belgian Audit Market; European Accounting Review, 13(3): 501 – 522.
- 3- Cahan, Steven F., Jayne M. Godfrey, Jane Hamilton, Debra C. Jeter (2006), Auditor Specialization: The Influence of Investment Opportunities, Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=920490> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.920490>
- 4- Cameran, M., Di Vincenzo, D., and Merlotti, E. (2005). The audit firm rotation rule: A review of the literature, SDA Bocconi Research Paper.
- 5- Chuntao Li, Frank M Song, Sonid ML Wong (2007). Audit Firm Size and Perception of Audit Quality: Evidences from a competitive Audit market in china; 1-17.
- 6- DeAngelo, L., (1981). Auditor size and auditor quality, Journal of Accounting and Economics 3 (3): pp. 183-199.
- 7- DeGeorge, F., J. Patel, and R. Zeckhauser. (1999). Earnings management to exceed thresholds. Journal of Business 72: 1–33.
- 8- Dunn, K. A., Mayhew, B. W., and Morsfield, S. G. (2000). Auditor industry specialization and client disclosure quality, Working Paper Baruch College and University of Wisconsin.

- 9- Fllatah Y, (2006), The Role of asset Reliability and Auditor Quality in Equity valuation: A dissertation of the requirements for the degree of Doctor of philosophy. Florida Atalantic University 2006; Available at UMI microform 3222087 (proQuest)
10. Jeff P. B, Inder K. K, K. K. Raman. (2010). Do the Big 4 and the Second-tier firms provide audits of similar quality?. *J. Account. Public Policy* 29 (2010) 330–352. Contents lists available at Science Direct
- 11- Jenkins, D. S., Kane G. D. and Velury U (2006). Earnings quality decline and the effect of industry specialist auditors: An analysis of the late 1990s, *Journal of Accounting and public policy*, Vol. 25, 71-90.
- 12- Kam, W. (2009). Does audit quality matter more for firms with high investment opportunities? *Journal of Accounting and Public Policy* 28: 33–50.
- 13- Lia, Kam-Wah (2002), Investment Opportunity and Audit Quality, department of Accountancy City University of Hong Kong.
- 14- Myers, J., Myers, L., and T. Omer. (2003). “Exploring the term of the auditor client relationship and the quality of earnings: A case for mandatory auditor rotation?”, *The Accounting Review* 78 (3):pp. 779-800.
- 15- Tim Adam & Vidhan K. Goyal (2006), The Investment Opportunity set and its proxy Variables: Theory and Evidence, M.I.T. – Sloan School of Management & Hong Kong university of Science.
- 16- Tsui, J. S. L., B. Jaggi and F. A. Gul, (2001), CEO domination, growth opportunities, and their impact on audit fees, *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, 189-208.

